

Прегледни рад

UDK 821.163.41-1.09

DOI 10.7251/SVR1511247L

МЕТОДИЧКИ ПРИСТУП ПЈЕСМИ „ЗИМСКО ЈУТРО“ ВОЈИСЛАВА ИЛИЋА

Доц. др Обрад Лукић¹

Независни универзитет Бања Лука

Апстракт: Није потребно образлагати да настава језика и књижевности у основним и средњим школама заслужује посебан статус и да је тиме и улога наставника који изводи ту наставу одговорна и специфична. При извођењу наставе језика и граматике наставник је ограничен већ утврђеним и постављеним нормама и правилима док је у интерпретацији књижевног текста знатно шире поље његове слободе. Међутим, наставник у оба случаја мора бити свестан своје одговорности и треба да одабере оне методе које ће му омогућити остварење васпитних и образовних циљева наставе.

Овај рад представља један пример методичког прилаза лирској описној песми „Зимско јутро“ Војислава Илића. У њему су назначени они елементи који могу бити упоришне тачке у анализи песме као и чиниоци за посреднички однос између лирске песме и ученика. Из рада се може сазнати нешто о песнику, садржају, значењу и карактеристикама ове његове песме.

Кључне речи: *лирска песма, мотиви, песнички језик, опис, пејзаж, лирске слике, строфа, ритам, расположење.*

ПОДАЦИ О ПЕСНИКУ

Војислав Илић (рођен 1862. године у Београду, умро 1894) потиче из угледне породице у којој се неговала књижевност. Његов отац Јован Илић био је у своје време познати песник. Тројица браће, такође, бавили су се књижевношћу. Песников дом је био стетиште тадашњих истакнутих уметника. У породици је највише успеха у књижевности имао Војислав Илић: написао је песме трајне уметничке вредности. Рано се испољио изразито лирски таленат. Захваљујући свом песничком таленту, иако је био слабога здравља, прву књигу песама објавио је у двадесет и петој години. Болест је рано прекинула живот Војислава Илића: умро је у тридесет и другој години.

Писао је спевове и драме али је ипак остао познат по лирици коју је објавио у књизи под насловом „Песме“. Његово песничко дело је богато и разноврсно: писао је љубавне, елегичне, родољубиве, описне и сатиричне песме. Његово певање одликује истанчаност

---

¹ Професор српског језика Педагошки факултет НУБЛ, тел 065/997-641

осећања, прецизна запажања, однегован језик, складност стиха, разноврсност ритма, богатство боја, музикалност, савршенство форме. Описне песме заузимају средишње место у поезији Војислава Илића: *У позну јесен, Вече, Сиво, суморно небо, Зимско јутро*.²

ПРИСТУП ПЕСМИ

УВОДНИ ДЕО ЧАСА

На претходном часу наставник се определио за облик рада у групама па ученици седе у учионици подељени у четири групе хетерогеног састава. Пошто се примењује текст-метода, пред свим групама је исти радни материјал, *Читанка за шести разред основне школе* у којој се налази текст Илићеве песме „Зимско јутро“ а касније ће групе добити листиће са наведеним питањима. Поштујући принцип времена, песму је најподесније обрађивати у месецу децембру.

Да би остварио кључне наставне циљеве: самостално откривање и усвајање књижевно-теоријских и језичких појмова (пејзаж, мотиви, стилска изражајна средства, визуелни и акустички елементи, појам дескрипције, расположење), наставник ће поставити неколико уопштених питања како би ученике увео у садржај наставне јединице. Питања ће бити у вези са годишњим добрима и дневним периодима. Која годишња доба има једна календарска година? Чиме се одликује свако годишње доба, по чему га препознајемо? Које је сада годишње доба? Када долази зима? Чиме се она представља? Како делимо дан на временске периоде? У чему је разлика између јутра и вечери? Какво је пролећно јутро? Како доживљавате зимско јутро?

Ово су лака питања па ће ученици на њих позитивно одговорити. Потом ће наставник изјавити да ће се ученици данас упознати како је песник Војислав Илић видео и доживео једно зимско јутро, најавиће наставну јединицу и на табли написати наслов песме.

Зимско јутро је песничка слика зимског пејзажа која својом посебном песничком снагом говори о чудесној моћи природе. Она ће овде бити у целини наведена:

Јутро је. Оштар мраз спалио зелено лисје,
А танак и бео снег покрио поља и равни,
И сниски, тршчани кров. У дањи губе се брези
И круже видокруг тавни.

У селу влада мир. Још нико устао није,
И будан петао већ, живосно лупнувши крилом,
Поздравља зимски дан – и звучним ремети гласом
Тај мир у часу милом.

² Подаци о песнику узети су из књиге *Књижевност у основној школи-пети разред*, аутор: др Станиша Величковић, ауторско издање, Ниш, 1999, стр. 97. Прим. аутора.

Ил' каткад само тек звиждање јасно се чује
И тежак промуко глас. То ловац пролази селом,
И брзе мамећи псе, погурен у поље жури,
Покривен копреном белом.

Свуда је пустош и мир. Ноћна се кандила гасе
А свежи, јутарњи дах прелеће долине мирне,
И шум се разлеже благ кад својим студеним крилом
У голе границе дирне...³

ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА

Наставник изражајно чита текст песме. Претходно је захтевао да ученици означе оне речи и изразе који су им непознати или нејасни. Сад пита да ли има таквих речи. Ако има, објашњава их. Затим наставник дели листиће с питањима. Свака група на листићу има три питања.

ПРВА ГРУПА

1. Саопшти како си доживео песму.
2. Мотив у првој строфи је: слика села првог зимског јутра. Сами одредите мотиве у другој, трећој и четвртој строфи.
3. Заокружи слово испред тачног одговора.
  - а) Песма је само безлични опис пејзажа.
  - б) Песма је израз песникових расположења.

ДРУГА ГРУПА

1. Који су мотиви бројнији у овој песми,
  - а) статички,
  - б) динамички? (Заокружи слово испред тачног одговора).
2. Сlike које запажамо чулом вида су визуелни ефекти, описи (сlike), као на пример: бео снег, кандила се гасе. Наведите још најмање три визуелне сlike.
3. Сlike које доживљавамо чулом слуха су звучни ефекти (акустичке сlike). Наведите најмање две такве сlike.

ТРЕЋА ГРУПА

1. Ономатопеја је стилска фигура којом се опонашају звукови из природе. Наведите из песме оне речи које значе ономатопеју.
2. Персонификација је стилско средство којим се предметима и појавама дају особине човека. Помоћу које речи је

---

³ Читанка за шести разред основне школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2008, стр. 8.

песник остварио персонификацију у наведеном примеру:
 „А свежи јутарњи дах прелеће долине мирне“?

3. Епитети се најчешће налазе испред именица (будан петао).
 У примеру „копрена бела“ епитет је иза именице. Који
 положај епитета је наглашенији:
 а) голе гранчице,
 б) копрена бела? (Заокружите једно понуђено слово
 испред тачног одговора).

ЧЕТВРТА ГРУПА

1. Песнички језик се често разликује од нашег свакодневног
 говора. Пронађите и на линији испишите речи из песме
 које ми у свом говору тако не употребљавамо.
2. Како називамо лирску песму у којој преовладава опис
 природе?
3. Шта је тема или основни мотив Илићеве песме „Зимско
 јутро“?

Свака група решава своје задатке. Чланови групе заједнички
 утврђују одговоре служећи се подсетником из *Читанке*. На листиће
 се уписују они одговори о којима се група договори. У групи се могу
 појавити и издвојена мишљења која треба да буду забележена.

Након 20 до 25 минута рада група, наставник најављује презе-
 нтацију резултата рада. Представници група читају одговоре и
 записују их на табли а ученици у своје свеске. Наставник у току
 презентације одговора по потреби интервенише, допуњује или
 објашњава. Након оваквог интерактивног решавања задатака,
 одговори на питања били би следећи:

ПРВА ГРУПА

1. Ученици су различито доживели песму па је потребно
 одабрати најбоље утиске.
2. Мотив у другој строфи: будан петао. Мотив у трећој
 строфи: ловац пролази селом. Мотив у четвртој строфи:
 слика раздањивања.
3. Треба да заокруже слово б (песма је израз песникових
 расположења).

ДРУГА ГРУПА

1. Ученици треба да заокруже слово а (статички).
2. Могу да наведу ове визуелне слике: тршчани кров, брези,
 пси, ловац, поље, село, зелено лисје, гранчице.
3. Могу да наведу следеће звучне слике: петао лупа крилом,
 кукуриче, звиждање, глас.

ТРЕЋА ГРУПА

1. Ономатопејичне речи: кукурикање, звиждање, промукао глас, благ шум.
2. Персонификација је остварена помоћу речи дах.
3. Треба да заокруже слово б (копрена бела).

ЧЕТВРТА ГРУПА

1. Треба да на линији напишу речи лисје и брези.
2. Описна или дескриптивна песма.
3. Тема или основни мотив ове Илићеве песме је зимско јутро.

ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА

На крају часа наставник истиче неку од група или појединаца. Ученици могу да коментаришу и износе свој став о оваквом начину рада. Потом наставник сугерише ученицима да науче основне биографске податке о песнику Војиславу Илићу, изаберу једну строфу, изброје и утврде колико слогова има у сваком стиху те строфе и да науче песму напамет до краја првог полугодишта.

ПРИЛАЗ ПЕСМИ НА ДРУГОМ ЧАСУ

Ова песма је погодан полазни текст за објашњавање не само особина песничког језика већ и дугих књижевно-уметничких чињеница. Она заслужује опширнију анализу колико због своје уметничке вредности толико и због примерности преплитања мотива. У њој се преплићу дескриптивни мотиви са мотивима песничког осећања. У овој песми постоји чврста веза између песничке слике тишине зимског јутра и песничких расположења. Због својих карактеристика ова Илићева песма заслужује да јој се посвети још један наставни час.

На следећем часу наставник може у облику фронталног рада са ученицима уз примену више метода (монолошка, дијалогска, објашњавање, показивање) да оствари комуникацију са ученицима који ће на примеру песме као уметничког текста уз наставникову помоћ моћи да усвоје нова сазнања и информације из области језика и књижевности. На овај начин се текстовна метода допуњује методама живе речи што ће допринети да ученици на једном занимљивом и активном часу боље разумеју књижевни текст.

Служећи се тако монолошким методом у једносмерној комуникацији са ученицима, наставник наступа вербалистички као предавач и излаже, објашњава ученицима оне појмове и чињенице за које претпоставља да их ученици не знају. Тако, на пример, ако су ученици прихватили наставников захтев са претходног часа да изброје број слогова у једној строфи, наставник на овом часу може да

им да нове информације о версификацији па да им објасни врсте строфе, нарочито катрен којим је ова песма написана. Ученици треба да знају да утиску који настаје доживљавањем песничког говора *слухом* (утиску склада, лепоте) знатно доприносе и стихови (дужина, комбинација различитих дужина, гласовни састав завршних речи и сл.). Они ученици који су код куће извршили своју задаћу, приметили су да је песма компонована стиховима различите дужине и могу да учествују у дијалогу са наставником и кажу како у песми доминирају седмецац, осмецац и петнаестрац као стихови од седам, осам и петнаест слогова. Наставник ће сада, пошто су ученици приметили да се свака строфа завршава стихом од осам или седам слогова, саопштити ученицима да је овај седмецац или осмецац настављање мсли претходног стиха. Наставник ће припоменути да овакви стихови имају приповедну (наративну) интонацију па се добија утисак да је ова песма казивање приче. Неки ученик, који лепо чита, или наставник, прочитаће песму наглас како би се уочило да је ритам песме спор, лаган; интонација смирена, опуштена; у читању (казивању) нема напора, снаге, енергије.

Користећи се дијалошким методом, наставник ће у разговору са ученицима открити да се доживљај зимског јутра заснива на сликама тишине, мира и некретања. Ове су слике провучене кроз сваку строфу. Тако у првој строфи имамо опис широког предела који је приказан статичном сликом коју одликују мировање и тишина. У другој строфи предочена је слика села које је прекривено миром и тишином. Тишину једино ремети будан петао лупањем крила и кукурикањем. Овај звучни ефекат показује се као контраст свеопштој слици јутарњег мира на селу. Ову појаву ученицима треба објаснити са становишта односа динамичких и статичких мотива у природи. Док у првој строфи доминирају визуелни уисци подстакнути и стечени разним појединостима зимског пејзажа као што су: лисје, снег, брегови, равни, поља, кров, видокруг, у другој строфи имамо пробуђеног петла који живосно кукуриче и тако:

„ Поздравља зимски дан – и звучним ремети гласом
Тај мир у часу милом.“⁴

Наставник овде треба да објасни ученицима да је визуелни доживљај мира и тишине обогаћен звучним доживљајем. У сличном тону песник нас уводи и у трећу строфу у којој се појављују измешани визуелни и звучни детаљи. У четвртој строфи је заокружена слика тишине и мира. На почетку друге строфе стоји песнички исказ:

„ У селу влада мир“⁵,
а на почетку четврте: „ Свуда је пустош и мир“⁶.

⁴ Исто, стр. 8.

⁵ Исто, стр. 8.

⁶ Исто, стр. 8.

На крају разговора о овој димензији песме требало би да наставник заједно са ученицима дође до закључка да је у овој песми остварен потпун склад мотива, садржине, ритма и интонације а да читалац доживљава зимско јутро у свеопштем миру и тишини.

У даљем току часа ученицима треба скренути пажњу на чињеницу да је у наслову песме *Зимско јутро* садржана тема: опис зимског јутра. На претходном часу интерактивне наставе четврта група је на листићу имала питање везано за жанровско одређење ове песме, али, мислимо, да би, с обзиром да је опис и описивање фундамент ове песме, требало са ученицима утврдити дефиницију пејзажа и описне песме. Наставник ће инсистирати да ученици запишу у своје свеске : „Широк опис природе у књижевном делу, са пуно појединости, назива се ПЕЈЗАЖ“⁷.

Уколико нису на претходном часу записали дефиницију описне песме, нека запишу на овом.

Наставник ће пратити временски ток часа па, ако процени да има довољно времена, може се задржати на песничком језику и захтевати од ученика да пронађу неколико епитета. Наставник ће помоћи ученицима да утврде шта је њихова карактеристика и чему они доприносе. На примерима из песме лако се може објаснити да је придев са својим дословним значењем у улози атрибута а да придев који нарочито украшава именицу или има пренесено значење има службу епитета као песничког изражајног средства. Овде наставник треба да каже да су у описној слици честе сликовите појединости а да је епитет незаменљив у њиховом стварању. Могу се навести примери како је у песми мраз *оштар*, снег *танак*, кров *сниски* и *тричани*, итд.

На крају часа наставник може ученицима за домаћу задаћу да формулише ова два задатка:

1. Песник је употребио реч *лисје*. Зашто није рекао „лише“?
2. Испиши по једну реченицу у којој ћеш следеће придеве употребити у атрибутској и епитетској функцији: златан, мрачан, тежак, ведар, угашен.

Другу школску задаћу основци углавном пишу у децембру месецу па би свој писани рад могли да напишу на тему *Зимски дан у моме граду/селу*.

A METHODOICAL APPROACH TO THE POEM „A WINTER MORNING“ BY VOJISLAV ILIC

Obrad Lukić PhD

Abstract: It is not necessary to explain that teaching language and literature in primary and secondary schools deserves a special status and that therefore the role of

---

⁷ Др Станиша Величковић: „Књижевност у основној школи“ -пети разред. Ауторско издање, Ниш, 1999, стр. 99.

a teacher is quite specific. In teaching grammar and language, the teacher is limited by established set of rules and norms, while in the interpretation of literary texts there is a much wider field of his freedom. However, the teacher in both cases has to be aware of his responsibilities and should choose the methods that will enable him realization of pedagogical and educational objectives of teaching.

This work is an example of a methodical approach to the lyrical descriptive poem "A winter morning" by Vojislav Ilic. It indicates those elements that can be stronghold points in the analysis of the poem as well as the facts for a relationship between the lyric and students. From piece one can find out something about poet, content, meaning and characteristics of his poem.

Key words: *lyric, motives, poetic language, description, landscapes, lyrical images, stanzas, rhythm, and mood.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Čitanka (1991). *Čitanka za peti razred osnovne škole*. IP „Svjetlost“, D.D. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo
2. Величковић Станиша (1999). *Књижевност у основној школи-пети разред*, ауторско издање, Ниш
3. Илић Павле (1998). *Српски језик и књижевност у наставној пракси – Методика наставе*, Змај, Нови Сад
4. Јовичић Владимир (1986). *Преглед књижевности реализма и модерне*, Завод за уџбенике и наставна средства – Београд
5. Николић Милија (1992). *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства – Београд
6. Регодић Грозда (2002). *Модели интерактивне наставе српског језика: пети разред*, Нови глас, Бања Лука
7. Читанка (2008). *Читанка за шести разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево
8. Читанка (2008). *Читанка за шести разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево